

Uhuvvetin Ehemmiyeti

Uhuvvet, Müminlerin Allah için samimi bir kardeşlik ve dostluk içinde yaşamalarıdır.

Dostluk, iki gönlün birbirine karşı muhabbet ve samimiyetle dolu olmasından ibarettir.

Dinimiz uhuvvet ve muhabbet üzerine bina edilmiştir. Uhuvvet, insanların yegâne kurtarıcısı, içtimai nizamın temeli, saadet-i beşeriyenin muhafızı ve muaşeret-i medeniyetin üssül esasıdır. Bu bakımdan her mü'min diğer mü'mini kardeşi gibi sever ve sevmelidir. İnsanların birbirini sevmesi dinimizin emridir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyururlar:

“Birbirinizi sevmedikçe hakiki iman etmiş olamazsınız.”

Birbirlerini sevmeyen ve mümtaz bir haslet olan ülfet nimetinden mahrum olanlar, tek başlarına yaşamaya ve sıkıntılı bir hayat geçirmeye mecbur olurlar. Nitekim bir hadis-i şerifte :

“Mü'min ülfet eden ve kendisi ile ülfet edilendir. Ülfet etmeyen ve kendisiyle ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur.”¹ buyrulmaktadır.

İnsanda bulunan uhuvvet ve muhabbet hissi kadar hoş, latif bir saadet ve lezzet tasavvur edilemez. İnsan, yekdiğerine karşı göstermiş olduğu muhabbet ve uhuvvet sayesinde huzur ve saadete nail olur. Hayatın devam ve lezzeti ancak uhuvvet ve muhabbetledir.

Hayatın devamı ve huzuru ancak muhabbet ve uhuvvet ile kaimdir. Bu kardeşlik dünyada olduğu gibi, berzahta da ahirette de ebediyyen devam edecektir. Bediüzzaman Hazretleri bu hakikatı şöyle ifade eder:

“Evet mü'min olan kimse, iman ve tevhid iktizasıyla, kâinata bir mehd-i uhuvvet nazarıyla baktığı gibi; bütün mahlukatı, bilhassa insanları, bilhassa İslâmları birbiriyle bağlayan ip de ancak uhuvvettir. Çünkü iman bütün mü'minleri bir babanın cenah-ı şefkati altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addediyor.”²

Muhabbet, uhuvvet ve vefakarlıkla meydana gelen dostlukların kıymeti pek alidir. Dünyanın en büyük saadetlerinden biri de dostların birbirleri ile irtibat ve sohbetleridir. Evet, keder ve ızdıraba düşen bir insana teselli verecek ve onun gözyaşlarını şefkat elleri ile silecek olan dostların bulunması ne büyük bir saadettir. Hz. Ali (r.a) şöyle buyurmuştur:

“Alemde sadık dostu ve ahababı olmayan adam, sol eli olup, sağ eli olmayan kimseye benzer.”

Bu gaye ile dostluk kuranlar birbirini Allah için sever, ülfet ve muhabbet ederler. Meselelerini müşavere, sabır ve itidalle çözüme çalışırlar. Görmedikleri dostlarını devamlı araştırıp sorar ve ziyaret ederler. Vefat edenleri de hayırla yad eder; fatiha ve yasinlerle ruhlarını şad ederler. Peygamber Efendimiz (s.a.v)

“Ahiret kardeşlerinizi çoğaltınız.”

buyurmaktadır. Bu emre binaen kişi, ahiret kardeşlerini ve dostlarını çoğaltmalıdır.

Hz. Mevlana da dostluğun ehemmiyetini şöyle ifade etmiştir: “ İnsanlarla dost ol! Çünkü kervan ne kadar kalabalık ve halk ne kadar çok olursa, yol kesenlerin beli o kadar kırılır.”

Peygamber Efendimiz (s.a.v) Medine’ye hicret ettikleri zaman, her şeylerini Mekke’de bırakarak gelen Muhacirler ile Medine’deki Ensar’ı birbirleri ile kardeş ettiler. Bunun üzerine

“Müminler ancak kardeşirler.”³

ayeti nazil oldu. Bu ayete göre, sadece Ensar ile muhacir değil, Hz. Adem’den (a.s) kıyamete kadar gelecek bütün müminler birbirlerinin kardeşidirler. Bu hakikate binaen Hz. Adem (a.s) bir müminin hem babası hem de kardeşi olduğu gibi, Hz. Peygamber (s.a.v) de bir Müslüman’ın hem kardeşi hem de Resulüdür. Resûl-i Ekrem Efendimiz ve diğer peygamberlerle kardeş olan bir mümin için bundan daha

---

büyük bir şeref, bir izzet ve bir saadet olabilir mi ? Evet, bir müminin kardeşi kainatın fahr-i ebedisi olan Hz. Peygamber olursa elbetteki, onun gideceği yer de cennet olacaktır.

Akıllara hayret, kalplere sürur ve neşe veren bir durum da şudur ki, kıyamete kadar gelecek bütün müminler birbirlerinin dualarından hissedardırlar. Her namazda yapılan,

«Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, anamı-babamı ve bütün inananları bağışla.»[4](#)

duasına mazhar olmaktadır. Bu kadar müminin, hususen mürşit ve eyliyaların yapmış oldukları bu duanın Cenab-ı Hak tarafından kabul edilmemesi mümkün müdür?

Bediüzzaman Hazretleri de Allah için hizmet edenlerin öldükten sonra sevap defterlerinin kapanmayacağını şöyle ifade etmektedir:

“Sırr-ı uhuvvet-i hakikiye ile rıza-yı ilâhi yolunda ahirete müteallik işlerde kardeşleri adedince ruhları olduğundan, biri ölse, 'Diğer ruhlarım sağlam kalsınlar. Zira o ruhlar her vakit sevapları bana kazandırmakla manevi bir hayatı idame ettiklerinden, ben ölmüyorum.' diyerek, ölümü gülerek karşılar. Ve 'O ruhlar vasıtasıyla sevap cihetinde yaşıyorum, yalnız günah cihetinde ölüyorum.' der, rahatla yatar.” [5](#)

Evet, birbirlerini Allah için seven, birbirlerinin yapmış oldukları hizmetleriyle iftihar eden Kur'an hadimleri bu hakikata kemaliyle mazhardırlar.

Allah için olan muhabbetler hem lezzetli, hem daimi, hem kedersiz, hem de sevaplı olur; insanı dünya ve âhîret sadetine mazhar eder. Eğer bir insan, sevdiklerini Allah namına sevmezse, o muhabbet azap olur. Lezzetlerin elinden gitmesiyle de o lezzetler, zehirli bal hükmüne geçer. Cenab-ı Hakk'ın hesabına olmayan muhabbet, ne dünyada ne de ukbada insana hiç bir fayda sağlamaz.

Cemiyeti teşkil eden insanlar birbirlerini sevmez ve birbirlerine kin ve düşmanlık beslerlerse o toplumda huzur ve saadet olmaz. Eğer bir ailede ve bir toplumda uhuvvet ve muhabbet gibi ulvi hisler kaybolursa, artık orada nifak, kin ve adavet kaim olur.

Kötü hasletli insanlar, ömürlerini adavet ve husumet sebebiyle daima keder ve

---

huzursuzluk içinde geçirirler. İnsanların en şerlisi, diğer insanlara kötülük düşünen ve onlara zarar vermeye çalışandır. İnsan, yaptığı kötülüklerinin cezasını “*el ceza-ü mincinsil amel*” (ceza amel cinsindedir) hakikatince gerek dünyada ve gerekse âhirette mutlaka görecektir.

Uhuvvetin tesis edilmesinde en önemli esaslardan biri, insanın kendisine yapılan kötülüğe aynı ile karşılık vermemesi ve onu iyilikle def etmesidir. Bir ayette meâlen şöyle buyrulur:

“Sen kötülüğü, en güzel haslet ne ise onunla önle (öfkeye sabr ile cehâlete ilim ile kötülüğe afv ile karşılık ver). O zaman (görürsün ki) aranızda adavet bulunan (o) kimse, sanki yakın dostun olmuştur.”[6](#)

Mal ve mülk edinme hırsı, menfaat düşkünlüğü, makam sevdası, insanların göstereceği itibara önem vermek, taraftarlık, inat ve haset gibi kötü huylar, adavetin sebepleridir. Bu gibi kötü hasletlerin yaygın bir hal alması, toplum hayatını zehirler ve yaşanmaz bir hale getirir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

“(Ey insanlar,) birbirinize haset etmeyin, birbirinize buğz etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinizin satışını bozmayın.

Ey Allah’ın kulları, kardeş olun. Müslüman kişi, diğer Müslüman kişinin (rengi, dili, doğum yeri, içtimaî durumu, cinsiyeti ne olursa olsun) kardeşidir.

Öyleyse ona zulmedemez, ihanet edemez, aldatamaz, yardım isteğini cevapsız bırakamaz, tahkir de edemez.

Allah sizlerin dış görünüşünüze, mallarınıza bakmaz, fakat kalblerinize ve amellerinize bakar, -kalbini göstererek - takvâ şuradadır, takvâ şuradadır.

Kişinin kötü sayılması için Müslüman kardeşini tahkir edip, horlaması kâfidir.

Bir Müslüman’ın kanı, malı ve ırzı diğer bir Müslüman’a haramdır.”[7](#)

“Sizden evvelki ümmetlerin hastalıkları size de sirayet etmiştir. Bu da haset ve kindir.”[8](#)

Abdullah Bin Ömer şöyle buyuruyor:

“Geceleri hep kaim olsam, gündüzleri oruçla geçirsem ve bütün malımı da Allah yolunda infak etsem de Allah’a itaat eden bir mü’mini sevmeden ölsem, vallahi bu yaptıklarımın bana bir faydası olmaz.”

Bunun için bir mü’min kardeşinin kusurlarına ve eksiklerine bakarak, ona kin ve adavet besleyen kişi, gerçekten insafsızlık etmiş olur. Hâlbuki insanların birbirini sevmesi için birçok sebep vardır.

Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

“Her ikinizin Hâlıkınız bir, Mâlikiniz bir, Mabudunuz bir, Râzıkınız bir.. bir bir, bine kadar bir bir. Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir.. bir bir, yüze kadar bir bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir. Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, vifak ve ittifakı, muhabbet ve uhuvveti iktiza ettiği ve kâinatı ve küreleri birbirine bağlayacak manevî zincirler buldukları halde; şikak ve nifaka, kin ve adavete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri tercih edip mü’mine karşı hakikî adavet etmek ve kin bağlamak; ne kadar o rabita-i vahdete bir hürmetsizlik ve o esbab-ı muhabbete karşı bir istihfaf ve o münasebat-ı uhuvvete karşı ne derece bir zulüm ve itisaf olduğunu; kalbin ölmemiş ise, aklın sönmemiş ise anlarsın!”[9](#)

İslâm kardeşliği, neseb ve kavmiyetten daha evladır. Çünkü neseb kardeşliği sınırlıdır; din kardeşliği ise tâ Hz. Adem’den kıyamete kadar gelecek bütün mü’minleri içine alan çok geniş bir dairedir.

Sahabilerden biri Selman-ı Farisi’ye *“Hangi ırktansın?”* diye sorduğunda şöyle cevap verir: **“Ben İslâm’ın oğlu Selman’ım.”**

Evet, neseb kardeşliği cismaniyetin icabıdır. Ruhun cisme rüçhaniyeti ne ise, din kardeşliğinin neseb kardeşliğine üstünlüğü de odur. İnsanların aslı birdir, hepsinin aslı topraktır ve hepsi Adem’in çocuklarıdır. Hiç kimse nesebinden dolayı fazilet ve şeref kazanamaz. Asıl üstünlük, fazilet ve şeref takvadadır.

Bir ayette mealen şöyle buyrulmaktadır:

“Allah’ın nazarında en üstün olanınız takvada en ileri olanınızdır. Muhakkak ki, Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır.”

Bu ayetten de anlaşıldığı gibi, insanlar mahiyet itibariyle birbirlerinin aynıdır. Birbirlerine üstünlükleri ne ırk, ne rütbe, ne makam, ne de zenginlikle olmayıp, ancak iman, takva ve amel-i salihin dereceleri nisbetindedir. Zira insanların kemali ve fazileti ancak takva iledir.

İnsan, Cenab-ı Hakk'ın fitratına yerleştirdiği sıfatları ve istidatları, yerinde kullanılırsa, hem dünyasına hem de ahiretine faydalı olacak işleri yapar ve saadete nail olur. Mesela insan, fitratında bulunan inadı, ibadette ve diğer hayırlı işlerde kullanması gerekirken o, inadını bir gün adavete değmeyen şeylerde kullanır, bir mümine veya akrabasına senelerce kin ve düşmanlık besler. Halbuki Allah o inadı onun için vermemiştir.

Bediüzzaman Hazretlerinin inatla ilgili şu sözlerine kulak verelim:

“Şiddetli bir inad ile; ehemmiyetsiz, zâil, fâni umûrlara karşı hissiyatını sarfeder. Bakar ki, bir dakika inada değmeyen birşeye, bir sene inad ediyor. Hem zararlı, zehirli bir şeye inad namına sebat eder. Bakar ki, bu kuvvetli his, böyle şeyler için verilmemiş. Onu onlara sarfetmek, hikmet ve hakikata münafîdir. O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûr-u zâileye vermeyip, âlî ve bâki olan hakaik-i imaniyeye ve esasat-ı İslâmiyeye ve hidemat-ı uhreviyeye sarfeder. O haslet-i rezile olan inad-ı mecazî, güzel ve âlî bir haslet olan hakikî inada, -yani hakta şiddetli sebata- inkılab eder.”[11](#)

Gül ağacının gülleri dostlar için, dikenleri ise düşmanlar içindir. Gül, bu mânada gül ağacının lûtfu, diken ise gazabı gibidir. Veya gül o ağacın cemâli, diken ise celâli mesabesindedir.

İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine ihsan ettiği cihâzat ve hissiyatını o gül ağacı gibi istimal etmelidir. Ondaki adâvet, kin, haset, gurur, hırs ve gazap gibi his ve kuvveleri yerinde istimal ettiği takdirde, yani onları düşmanlara karşı kullanması halinde, onlarda gülün dikenleri gibi fayda görürler. Onları kendi kardeşlerine karşı kullanması büyük zararlara yol açacağı gibi; muhabbet, uhuvvet, lûtuf ve tevazu gibi ulvi çiçekleri de dostlar yerine düşmanlara takdim ettiği için, o çiçekleri dikenlere çevirmiş olur.

Evet, her insanın noksan tarafları, zafiyet noktaları ve bazı hoş olmayan hareketleri vardır. Zira hatasız ve noksansız insan olamaz. Belki insan, görmek istemediği kendi kusurlarına, insaf ve vicdan ölçüleriyle baksa karşısındaki insanın kusurlarından

---

daha fazla olduğunu görecektir. Öyle ise asıl kemal, insanın kendi kusurları görmesi, onların izalesine çalışması ve kalbindeki kin, nefret ve adavet gibi hisleriyle mücadele etmesidir.

“Adavet etmek istersen, kalbindeki adavete adavet et; onun refine çalış. Hem en ziyade sana zarar veren nefs-i emmarene ve heva-i nefsine adavet et, ıslahına çalış. O muzır nefsin hatırı için, mü'minlere adavet etme. Eğer düşmanlık etmek istersen; kâfirler, zındıklar çoktur; onlara adavet et.”[12](#)

Bir insana yakışan hareket kardeşinin, dostunun veya akrabasının varsa kusurlarının izalesine çalışmak ve onları kusurlarıyla sevmektir. Bir doktorun hastasına değil, hastalığa düşman olup, onun tedavisine çalışması gibi, insanlar ve özellikle aynı gayeye hizmet eden mü'minler de birbirlerinin kusurlarının izalesine ve ıslahına çalışmalıdırlar.

“Mü'min, kardeşini sever ve sevmeli. Fakat fenalığı için yalnız acır. Tahakkümler değil, belki lütufla ıslahına çalışır.”[13](#)

Evet, kusursuz insan yoktur ve olmaz da. Öyle ise noksan tarafları ve kusurları olanları terk etmek ve onları kendi başlarına bırakmak büyük bir vefasızlıktır. Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“Asıl hüner, kardeşini fena gördüğü vakit onu terketmek değil, belki daha ziyade uhuvvetini kuvvetleştirip ıslahına çalışmak, ehl-i sadakatın şe'nidir.”[14](#)

Demek ki, bir kardeşimiz hatalı ve kusurlu ise yere batırılmamalı ve terk edilmemelidir. Belki o, istikbalde yıkanıp, temizlenebilir; hatta emsallerinden çok daha ileri geçip, terakkî edebilir. Bir kardeşimiz bir cihetle hatalı ise, bir diğeri de başka bir cihetle hatalıdır. Onlar birbirlerini hoş görüp affetmelidirler ki, Allah-u Azimüşşan da (c.c.) onları affetsin.

Bu bakımdan birbirimizin hatalarını açığa vurmamalı, daima müsbet hareket düsturuna göre hareket etmeliyiz. Tatlı, makûl, yerinde ve yumuşak bir dille konuşmalıyız.

Bir kardeşimizin kopup gitmesi bir mücevherat kaybetmemiz demektir. Halbuki yüz kuruşunu kaybeden ızdırabını çekiyor. Bir insanın kolunu kaybetmesi ne ise, bizler için davamız noktasından bir insanın kaybedilmesi de odur. Bir kardeşimiz gidince bir azamız felc olur.

Bir hatip bir camide konuşur, sair camilere hoparlör bağlanır. Böylece bir ses binlerce yerlerde dinlenebilir. Bir camide hoparlör bozulursa, o camiye ses gitmez. Her bir kardeşimiz bir hoparlör hükmündedir. Bir memlekette hizmet eden bir kardeşimizde arıza olursa, oraya sesimiz gitmez olur. Halbuki bizim maksadımız her camideki cemaate sesimizi duyurmaktır. Öyle ise bizim vazifemiz hoparlörü tamir ve onu muhafaza etmektir. İnsan bozulan bir alete kızmaz ve ona küsmez. Belki onu tamir eder. "Niye bozuldu?" diye çekiçe ona vurursak, onu tamamen kaybedebiliriz. Kusurlu müminlere kızmaktan ziyade onları muhabbet ve şefkat ile tedavi etmek gerekir. Hamiyet ve dava ruhu bunu gerektirdiği gibi, maslahat ve akıllılık da budur.

Üstadımızın şu ifadeleri bizim düsturumuz olmalıdır:

"Risale-i Nur zinciriyle kuvvetli uhuvvet öyle bir hasenedir ki, bin seyyieyi affettirir. Haşirde adalet-i İlahiye, hasenelerin seyyielere racih gelmesiyle affettiğine binaen, siz de hasenelerin rüchanına göre muhabbet ve afv muamelesini yapmak lâzımdır. Yoksa bir seyyie ile hiddet etmek, sıkıntıdan gelen bir titizlik, bir asabilik ile zararlı bir hiddet, iki cihetle zulüm olur. İnşâallah, birbirinize sürurda ve tesellide yardım edip sıkıntıyı hiçe indirirsiniz."[15](#)

Ayrıca iki kardeş arasında herhangi bir kırgınlık ve düşmanlık varsa, onların arasının düzeltilmesine çalışmak da her mü'minin görevidir. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulmaktadır:

"Müminler sadece kardeşirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, O'nun merhametine nail olasınız."[16](#)

Peygamber Efendimiz (s.a.v) de şöyle buyurmaktadır:

"Bir mü'minin bir mü'minle üç günden fazla küsülü durması haramdır."

Namaz, oruç ve hac gibi ibadetlerde bir zorluk ve meşakkat vardır. Ancak insanların birbirini sevmesinde ve birbirlerine muhabbet etmesinde hiçbir zorluk ve meşakkat olmadığı gibi, azim mükafat vardır. Öyle ise, Allah'ın rızasını mazhar olmak, böyle azim bir mükafatı kazanmak, huzurlu bir hayat yaşamak, dünyevî ve uhrevî saadete nail olmak için birbirimizi Allah için sevmeliyiz. Unutmayalım ki, seven sevilir.

Muhabbet ve uhuvvetin olduğu yerde huzur ve saadet vardır. Böyle bir toplumda hariçten gelebilecek fitne, fesat ve tehlikelerin de fazla tesiri olmaz. Zira orada nizam ve intizam hakimdir; herkes birbirlerinin hukukuna riayet eder ve asla sadakat ve uhuvvetten ayrılmazlar. Uhuvvet ve muhabbet erbabı olan bir insan, din kardeşlerini en yakın ve hakiki dost kabul eder ve onların maddî ve manevî sıkıntılarını gidermeye çalışır. Mü'minlerin çektikleri sıkıntı ve ızdırapları kendi ruhunda hisseder. Samimi dost olanlar birbirlerinin ızdıraplarını ve sıkıntılarını paylaşır, kusurlarına bakmaz ve daima birbirlerinin güzel meziyetlerini nazara alırlar. Dikensiz gül olmayacağı gibi, kusursuz dost da olmaz. Kusursuz dost arayanlar dostsuz kalırlar.

İbrahim Ethem, birisiyle arkadaş oldu. Bu arkadaşlıkları bir müddet devam etti, ayrılacakları zaman arkadaşı: *"Uzun zaman arkadaşlık ettik bir ayıbımı gördünse söyle bir daha yapmayayım."* dedi. Bunun üzerine İbrâhim Edhem şöyle dedi: **"Kardeşim sende bir ayıp görmedim. Ben sana dâima sevgi gözü ile baktım. Onun için seni hep iyi buldum. Senden gördüklerim hep iyi şeylerdi. Ayıp arıyorsan başkalarına sor."** buyurdular.

Bir dostumuzun bir hatası olduğunda muhabbet ve şefkat ile tedavi etmek gerekir. Hamiyet ve dostluk ruhu bunu gerektirdiği gibi, maslahat ve akıllılık da budur. Bu şekilde hareket etmek samimi dostluğun şiarıdır.

Üstad Bediüzzaman'ın ifadesiyle: *"Her kemale bir noksanı karıştırmak şu âlem-i kevn-ü fesadın mukteziyatındandır."*

Hiçbir insanın her yönü mükemmel değildir. Bu bakımdan noksan tarafları olan terk edilmemeli, aksine güler yüz, tatlı söz ve şefkatle o insanın kalbi hoşnut edilmelidir.

Bir zamanlar bir mürşit, müritleriyle bir yerden geçerlerken bir hayvan cifesine rastlarlar. Ölmüş hayvanın pis kokusu etrafa dağılmış olduğundan, müritler burunlarını kapatıp, yüzlerini çevirirken; mürşit tebessüm ederek; **"Ne kadar güzel dışleri var, inci gibi parlıyor."** der. İşte bu mürşidin bakışı gibi, bir mümin de kardeşinin hep güzel taraflarını ve meziyetleri nazara almalıdır. Zira her insanın güzel meziyetleri ve methe layık hususiyetleri mutlaka vardır.

Demek ki, hakiki dost, dostunu hatasından dolayı terk etmez, aksine ona hikmetli ve yumuşak bir dille nasihatle bulunarak onu hatalarından ve düştüğü tehlikelerden kurtarmaya çalışır. Allah için olan muhabbetler hem ebedi, hem lezzetli, hem kedersiz, hem de sevaplı olur; insanı dünya ve âhîret sadetine mazhar eder.

Hız. Ömer' den (r.a) rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v) kıyametin dehşetinden herkes kendi haline düştükleri halde, bazı kimselerin arşın gölgesinde oturacaklarını ifade ederek şöyle buyurdular:

“Arş azamın etrafında nurdan kürsüler vardır. Bu kürsülere öyle kimseler oturacaktır ki, elbiseleri ve yüzleri nur gibi parlayacaktır. Bunlar peygamber ve şehit değildirler. Fakat peygamberler ve şehitler onlara gıpta edeceklerdir.” Allah Resûlüne:

“Bunlar kimlerdir?” diye sorulunca, Resulü Ekrem (s.a.v):

“Onlar Allah için birbirini sevenler, Allah için buluşup oturanlar ve Allah için birbirini ziyaret edenlerdir.” buyurdu ve şu ayet-i kerimeyi okudular:

“Haberiniz olsun ki, muhakkak Allah'ın velileri için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.”[17](#)

İmam-ı Gazali Hazretleri İhya-i Ulûmiddin adlı eserinde uhuvvet ve muhabbetin ehemmiyetini uzunca anlattıktan sonra **uhuvveti üç kısma ayırır:**

Uhuvvetin **birinci mertebesi;** dostluk ettiği kimseye her hususta yardımcı olmak.

İkinci mertebesi; onu her hususta kendi nefsi ile müsavi tutmak.

Üçüncü ve en büyük mertebesi ise; onu kendi nefesine tercih etmektir ki, buna **“isar hasleti”** denilir. Bazı kimseler bu haslette o kadar ileri gitmişlerdir ki, kendileri muhtaç oldukları halde başkalarını kendi nefislerine tercih etmişlerdir. Başta Resûl-ü Ekrem (s.a.v) olmak üzere bütün peygamberlerin, sahabe-i kiram efendilerimizin ve mürşitlerin takip ettiği bu yol, faziletin en üstün derecesi ve zirve noktasıdır. Asr-ı saadette bu hasletin akılları hayrette bırakan sayısız misalleri vardır. Burada sadece birisini dikkatinize sunmak istiyorum.

Sahabenin büyüklerinden olan Hz. Talha'nın yanına ahbablarından biri gelerek ihtiyacı olduğunu ve kendisine yardım etmesini söyler. Bunun üzerine, Hz. Talha; *“Vallahi benim sana verebileceğim bir dirhem nakdim yoktur, ancak yüz dirheme almış olduğum bir bağım var, git onu sat ve ihtiyacını temin et.”* der.

Bu hal uhuvvetin, alicenaplığın ve mürüvvetin zirve noktasıdır. En büyük bir şeref ve yüksek bir meziyettir.

Müminler arasındaki uhuvvetin tesisi, dünya ve ahiret hayatının saadetine vesile olan muhabbetin devam ve bekası için bazı mühim esaslar vardır. Bunlardan en

---

önemlisi ihlâstır.

İhlâs, saf, içten, riyasız, samimi sevgi ve bağlılık demektir.

İhlâs yapılan her işte ve bilhassa ibadetlerde sadece Allah'ın rızasını gözetip, gösteriş, riya, hile ve desiseden sakınmaktır. Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

"Amelinizde rıza-yı İlahî olmalı. Eğer o razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer o kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok. O razı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktiza ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız halde, halklara da kabul ettirir, onları da razı eder. Onun için, bu hizmette doğrudan doğruya yalnız Cenab-ı Hakk'ın rızasını esas maksad yapmak gerektir."[18](#)

İhlâs, kalp temizliğinin ve samimi niyetin delilidir. Kişinin maddî ne manevî bütün varlığı ile Allah'a kul olması ve hiçbir şeyi ibadetlerine gaye etmemesidir. Cenab-ı Hakk'ın rızası ihlâs ile kazanılır. Bazen ihlâs ile söylenmiş bir kelime, bir insanın kurtuluşuna sebep olabilir. Onun için yalnız Cenab-ı Hakk'ın rızasını esas maksat yakmak gerekir. Allah'ın bir kişiden zerre kadar razı olması, o insan için en büyük bahtiyarlık ve saadettir.

Mü'minler bütün söz ve davranışlarında yalnız Allah'ın rızasını gözetmelidirler. Uhud savaşında en önde savaşan Kuzman, Medine'deki hurmalıklarını korumak niyetiyle savaştığı için Cehennemlik olmuştur. Demek ki, kişinin niyeti çok mühimdir.

Bediüzzaman Hazretleri niyetle ilgili şöyle der:

"Bu niyet mes'elesi, benim kırk senelik ömrümün bir mahsulüdür. Evet niyet öyle bir hâsiyete mâliktir ki, âdetleri, hareketleri ibadete çeviren pek acib bir iksir ve bir mâyedir. Ve keza niyet, ölü ve meyyit olan haletleri ihya eden ve canlı, hayatlı ibadetlere çeviren bir ruhtur."

"Ve keza niyette öyle bir hâsiyet vardır ki; seyyiatı hasenata ve hasenatı seyyiata tahvil eder. Demek niyet, bir ruhtur. O ruhun ruhu da ihlâstır. Öyle ise necat, halas ancak ihlâs iledir. İşte bu hâsiyete binaendir ki; az bir zamanda çok ameller husule gelir. Buna binaendir ki; az bir ömürde, Cennet bütün lezaiz ve mehasiniyle kazanılır. Ve niyet ile insan, daimî bir şâkir olur, şükür sevabını kazanır."[19](#)

Evet, halis niyet ile bir şeyi isteyen, o arzusuna kavuşur. O halis niyetinin meyvesini

---

dünyada görmese bile, Cenab-ı Hak onun karşılığını ahirette mutlaka verir.

Şunu da belirtmek isterim ki, Allah için hizmet edenler, daha fazla sevap kazanma hususunda hırs göstermemelidirler. Çünkü bu durum rekabet ve kıskançlığa yol açar, ihlâsı kaçıır ve insanı riyâyâ götürür. İnsanın vazifesi halis bir niyet ile sadece tebliğde bulunmaktır; tesir Allah'tandır. Bazı peygamberler vardır ki, sadece birkaç ümmeti olmuş, bazılarının ise hiç olmamış. Onun için irşad ve tebliğ kimden ve nereden olursa olsun, kıskanmak değil, cidden taraftar olmak lazımdır.

Bediüzzaman Hazretleri şöyle der:

"Mesleğim haktır yahud daha güzeldir." diyebilir. Yoksa başkasının mesleğinin haksızlığını veya çirkinliğini ima eden, **'Hak yalnız benim mesleğimdir.'** veyahut **'Güzel benim meşrebimdir.'** diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek."[20](#)

Bu hakikatlerden de anlaşılıyor ki uhuvvetin tesis ve devamında en mühim amil ihlastır

Uhuvvetin mühim esaslarından biri de sabır ve tahammüldür.

Kişi, kardeşinde gördüğü kusurları sabırla izale etmelidir. İnsan birçok belâ ve musibetleri sabır ile aştığı gibi, meşru arzu ve isteklerine de ancak sabır ile nail olur. Tecrübelerle sabittir ki, sabırdan daha faydalı bir şey yoktur. "Sabır bütün müşkilatın ahahtarıdır." Hususan en şerli ve en zalim insanların taarruzlarına maruz kalan büyük zatlar, o işkence ve zulümlerin altında inayetin iltifatını görüp, kemal-i sabır ile tahammül ederek, maksatlarına ulaşmışlar, davalarında muvaffak olmuşlardır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın inayet ve yardımı sabırlı insanların üzerinedir.

Herkesin meselelere intikali bir olmaz. Bir kardeşimizin idrak ettiği bir meseleyi, başka bir kardeşimiz bazen bir veya iki sene de anlayabilir. Hizmetin semeresini görmek için sabredip beklemek lazımdır. Bir insanın ayağı kırılmış ise, o ayak ancak altı ayda tutabilir. "Ben altı ay bekleyemem." dersin, o ayaktan mahrum kalırsın, altı ay sabredersen bir ayak kazanırsın. Acele ederek ayağımızı tahtadan yapmaya kalkışmayalım. Teenni ve sabır ile arkadaşımızın başını beklerseniz, bu zillet değildir. Ben bir zamanlar Ankara'da hastanede yattım. Hastanede bir doktor vardı. Her gün usanmadan sabahtan tâ akşama kadar hastalarıyla şefkat ve ihtimam, sabır ve hilim ile meşgul oluyordu.

Bizler de bir doktor gibi arkadaşımızın hatasını düzeltmek için şefkat ve merhametle çalışırsak emin olunuz ki, bu hareketimiz zillet değildir. Doktorun hastalarına hizmeti zillet midir? Hasta öksürebilir, kusabilir. Ona "Sen niçin öksürüyorsun?" denilebilir mi? Hastanın yapmış olduğu kabahati, doktor da işleyebilir mi? O zaman hastanın

---

derdini kim dinleyecek?

Evet, hasta kabul ettiğimiz kardeşimizin kusurunu tedavi edeceğiz. Tarz budur. Muvaffakiyetin şartı da budur. Unutmamak gerekir ki, böyle bir asırda, böyle bir kudsi davanın hizmetine talip olanlar, ancak birbirlerinin kemalat ve meziyetlerini tamim etmek ile dava şuuruna erebilirler.

Ferdî ihtilafların ve şahsî dargınlıkların umumi yerlerde ve cemaat içerisinde konuşulması, faydadan ziyade zarar verebilir. Evvelâ, karşılıklı ithamlar, akıl yerine hissiyatı, hakikat yerine fikirlerin tahakkümünü, muhabbet ve uhuvvet yerine inatlaşmayı ve birbirinden nefret etmeği ziyadeleştirir. O zaman, o meclis enaniyetlerin tatmini, nefislerin tahakkümü için müstaid bir zemin olur. Hem bu ahval, cemaatin şevkini kırar, huzurunu dağıtır. Üstadımızın **“Çok sıkı tutmayınız, herkes bir meşrebde olmaz.”** ifadelerini esas alarak, ferdi ihtilafların hususi sohbet ve irtibatlar vasıtasıyla halline gidilmelidir. Bu işin tedavisi lââyık ellere havale edilmelidir. Her insan yara sarmaz. Bu çeşit ihtilâfları vaz-u nasihat ile, telkin ile ve zamana bırakmakla tedavi etmek gerekir.

Üstadımızın,

“Kardeşlerimden rica ederim ki sıkıntı veya ruh darlığından veya titizlikten veya nefis ve şeytanın desiselerine kapılmaktan veya şuarsuzluktan, arkadaşlardan sudur eden fena ve çirkin sözleriyle birbirine küsmesinler ve “Haysiyetime dokundu” demesinler. Ben o fena sözleri kendime alıyorum. Damarınıza dokunmasın. Bin haysiyetim olsa, kardeşlerimin mabeynindeki muhabbete ve samimiyete feda ederim.”

ifadeleri kulağımıza küpe olmalı, en büyük düsturumuz olmalı ve bu bir emir olarak telakkî edilmelidir.

Müminler arasında kin ve nefrete sebep olan en mühim sebeplerden biri gıybettir. Bunun içindir ki, kardeşlerimizde gördüğümüz kusurları başkalarına söylememeli ve onları arkalarından çekiştirmemeliyiz. Kendimize söylendiği zaman hoşlanmayacağımız bir sözü, din kardeşimiz hakkında arkasından konuşmak gıybettir. Eğer ortada kendisinin çözemeyeceği bir problem varsa, o meseleyi vazifeli birine söyleyip onun vasıtasıyla halletmelidir.

Bediüzzaman Hazretleri böyle durumlarda nasıl hareket edileceğini şöyle ifade eder:

“Şekva suretinde bir vazifedar adama der, tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izale etsin ve hakkını ondan alsın.”[21](#)

Gıybetin ne kadar çirkin olduğu bir ayet şöyle ifade edilmiştir:

"...Birbirinizin gıybetini yapmayın. Hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır. Bundan tiksiniyorsunuz öyle değil mi? Muhakkak ki, Allah tövbeleri çok kabul edendir ve çok merhametlidir."[22](#)

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse yanında hakarete maruz kalan bir mümine gücü yettiği halde yardım etmezse, Allah o kimseyi kıyamet gününde insanların önünde rezil rüsvay eder."[23](#)

"Her kim gıyabında kardeşinin kusurlarını söyletmezse, kıyamet gününde Allah da onun kusurlarını örtmeyi tekeffül eder."[24](#)

"Ey kalbiyle değil de diliyle iman edenler topluluğu! Müslümanların gıybetini yapmayınız, ayıplarını araştırmayınız. Zira kim kardeşinin ayıp ve kusurlarını araştırırsa, Allah da onun kusurlarını araştırır. Allah kimin kusurlarını araştırırsa, onu evinin içinde bile olsa rezil rüsvay eder."[25](#)

Gösteriş, intikam hissini tatmin etmek, başkalarını küçültmek gayesiyle onlarla alay etmek, kendini büyük göstermek için başkalarının ayıplarını ve kusurlarını ortaya koymak ve kıskançlık gibi şeyler gıybeti netice verirler.

Gıybet insanın ibadet ederek kazandığı sevapların azalmasına ve başkasının günahlarının kendine yüklenmesine sebep olur. Rivayette vardır ki, "Kıyamet günü bir kimsenin sevap defteri açılır. 'Ya Rabbi! Dünyadayken şu ibadetleri yapmıştım. Sayfam da bunlar yazılı değil" der. "Onlar defterinden silindi, gıybet ettiklerinin defterine yazıldı." denilir. "Kıyamet günü bir kimsenin hasenat defteri açılır. Yapmamış olduğu ibadetlerin yazılı olduğunu görür. "Bunlar seni gıybet edenlerin sevaplarıdır." buyrulur.

Bu hakikatlere göre zahmet çekerek ve bir çok sıkıntılara katlanarak yaptığı ibadetlerin sevabını gıybetle yok etmek akıllı insanın işi değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

"Nasıl ateş odunu yer bitirir ise; gıybet dahi salih amelleri ve onların sevaplarını öylece yer bitirir."

Gıybetin günahından kurtulmak için pişmanlık duymak, tövbe etmek ve gıybet ettiği kişi ile helalleşmek gerekir. Eğer pişmanlık duymadan helallik istense o zaman riya yapılmış olur ki, bu da ayrı bir günahdır.

Cenab-ı Hak Hazret-i Musa'ya (as) vahyetmiş ki, gıybet eden kişi tövbe edip ölse bile, cennete girenlerin en sonuncusu olur. Gıybete devam eden ve tövbe etmeden ölen kişi de cehenneme en evvel gidecektir

Elhasıl, büyük bir hastalık olan gıybetin zararları nihayetsizdir. Evde, köyde ve şehirdeki bütün sıkıntıların ve huzursuzluğun sebebi gıybettir. Bütün insanlığı tehdit eden terör, fitne ve ihtilal gibi hadiselerin temelinde hep gıybet gibi kötü hasletler vardır.

Uhuvvetin devamına vesile olan bir diğer esas da vefadır.

Vefa; kişinin vadine, ahbine ve yeminine sadık kalması, dostlarını unutmaması, onların dostluklarına ve iyiliklerine daha güzeliyle karşılık vermesidir. Böyle insanlara vefakâr denilir. Vefa, bir Müslüman'da bulunması gereken en güzel ve en faziletli meziyetlerden ve hasletlerden biridir. Vefanın zıddı nankörlük ve yapılan iyilikleri unutmaktır. Asilzade bir kişi yapılan iyilikleri unutmaz, ahbine ve vadinde sadakat gösterir ve böylece vefalı olduğunu ortaya koyar. Sözünde ve vadinde sadık olmayanlara itimat edilmez, hürmet ve muhabbet gösterilmez.

Vefa, gerek ind-i İlahide gerekse içtimai hayatta insanın itibarını ve şerefini artırır. Vefa, dinen, aklen ve vicdanen yerine getirilmesi vacip olan en büyük hakikatlerden biridir. Vefa daima baş üstünde taşınan kıymettar bir taçtır.

Vefa dostlukları arttırır. Vefalı insan herkes tarafından takdir edilir ve sevilir. Vefa insanı a'layı illiyyine çıkarır ve Allah'a dost eder. Heyet-i içtimaiyenin maddî ve manevî yükselmesi ahitlerin yerine getirilmesiyle mümkün olur. Hayat-ı beşeriyenin ruhu ahde vefadır. Vefasızlar dünya ve âhirette kendilerine dost bulamazlar.

Her güzel ahlakta olduğu gibi, vefada da en ileri zat Hz. Peygamber'dir. (s.a.v) O, sözüne, şehâdetine, ahbine, kefâletine ve sadakatine son derece vefalı idi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.v) Mekke müşriklerinin zulmünden kaçarak kendisine sığınan sahabelere kucak açan Habeş kralı Necaşi'yi daima hayırla yad etmiş, öldüğünde gıyaben cenaze namazını kılmış ve ona dua etmiştir. Daha sonra Medine'ye gelen oğluna kendi eliyle hizmet ederek vefasını ortaya koymuştur.

Uhuvvetin devamı sağlayan bir başka haslet de hilimdir.

Hilm; yumuşak huylu olmak, kızgınlık ve gazap halinde iken, nefsine hakim olup, muhatabına nezaketle muamelede bulunmaktır.

Hazret-i Ali (r.a) "Hilm, ahlak-ı hamidenin tuzudur." demiştir.

Çeliğin kızgın ateşin karşısında erimesi gibi, öfke ve gazap da, yumuşaklık karşısında buz gibi erir ve su gibi olur. Hilm sahibi olan insan, her zaman büyük zararlardan kurtulmuş olur. Demek ki, yumuşaklıkta olan kuvvet, sertlikte yoktur.

Hilm sahibi herkes tarafından sevilir ve hürmet görür. Bu sıfatın bilhassa rütbe ve makam sahiplerinde olması daha güzeldir ve takdire şayandır. Hilm, İslâm nazarında büyük bir fazilet ve meziyettir. Ancak, hakkını müdafaa edemeyecek kadar halim olmak da doğru değildir.

Hilm gibi ulvî sıfatlar, başta Peygamber Efendimiz (s.a.v) olmak üzere, diğer bütün peygamberlerde, her alicenap ve hamiyetperver zatta derecesi nisbetinde görülür. Cenab-ı Hak, muttakilerin sıfatlarından birisinin de gazaplı iken öfkeye kapılmamak olduğunu bir ayette meâlen şöyle açıklamaktadır:

“Onlar, kızdıklarında öfkelerini yutarlar, insanların kusurlarını affederler.”[26](#).

Şunu ifade edelim ki, insan, dâvası için hiddet edebilir. Ama aynı şeyi hilm ile yapmak mümkündür. Yapılan bir yanlış yumuşak bir dille söylersen, muhatabın hem kabul eder hem de sana hürmetini devam ettirir. Ama hiddet gösterdiğin vakit, en azından kalben sana muhalefet eder, yahut inad damarı ile muhalefetini artırabilir.

Uhuvvetin en mühim esaslarından bir diğeri de hüsn-ü Zandır.

Hüsn-ü zan bir kimse hakkında iyi niyetli olma halidir. Hüsn-ü zan, kalb-i selim ashabında bulunan bir hasse-i celildir. Zira hüsn-ü zan sahibi bir mü'min, daima güzel düşünür ve hoş olmayan hareketleri ve hadiseleri bile hayra yorar. Hüsn-ü zannın zıddı ise su-i zandır ki; daha çok evhama mağlup olan fertlerde bulunur ve böyle kimseler ömür boyu kalp huzuruyla yaşayamazlar.

Hüsn-ü zan muhabbetin en büyük vesilesi, insanın iç güzelliğinin alameti, saf ve berrak kalblerin eseridir. Hüsn-ü zan yüksek bir ahlâk-ı hasenedir. Bu haslete sahip olanlar başkalarının ayıplarını araştırmazlar. Hiç kimseyi bir ayıbından dolayı hakir görmezler. Şayet herhangi bir kimsede bir kusur ve hata görseler bile, onu ifşa etmez bilakis setrederler, mümkün oldukça ıslahına çalışırlar. Hüsn-ü zan sahipleri, taş yürekli düşmanları bile insafa getirir ve onların sevgisini celbederler.

Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak:

“Ey iman edenler! Zandan çok sakının; çünkü zanların bir kısmı günahdır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın.”[27](#)

---

buyurarak, insanların suizandan kaçınmalarını emretmiştir. Zira su-i zan, ihtimal üzerine verilmiş bir hüküm olduğundan her zaman isabetli olmaz. Söylenilen veya düşünülen şey o kişide yoksa ona iftira edilmiş olur.

Bir kimsenin mevcut haline bakarak akıbetine hükmetmek büyük bir hatadır. Zira bazı kimseler vardır ki, ömrünü zühd ve takva ile geçirdiği halde, akıbeti iyi olamaya bilir. Onun için her insan, akıbetinden daima endişe edip korku içinde olmalıdır.

Bazı kimseler de vardır ki, ekseri hayatını fısk ve fücür ile geçirdiği halde, hidayete erer ve hüsn-ü akıbete mazhar olabilir. Bu hallerin sırr-ı hikmeti idrakimizin fevkindedir Bizim yapmamız gereken, birbirimize daima hüsn-ü zan edip hayır ile dua etmektir. Zira *“Güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır.”*[28](#)

Dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da şudur ki; Bir insan, başına her hangi bir musibet gelirse, onu kendi günahlarının ve hatasının neticesi bilip, tevbe ve istiğfar etmelidir. Başkasının başına gelen musibetlerde ise, “Acaba ne etti de bu başına geldi” diyerek su-i zan etmemeli, aksine “Cenab-ı Hak onu bu hadiseyle imtihan ediyor.” demelidir. Belâ ve musibetlerin en şiddetlisi, “ismet” sıfatı ile muttasıf olan peygamberlere gelmiştir.

Cenab-ı Hakk ve Hazret-i Peygamber (sav) hakkında hüsn-ü zan vacip, insanlar hakkında hüsn-ü zanda bulunmak ise, sünnettir.

Şunu da belirtmek isterim ki, başkaları hakkında kötü düşünmenin ve onların hareketlerini kötüye yormanın asıl sebebi, insanın kendisinde bulunan kötü ahlâk ve evhamdandır

Bediüzaman Hazretleri şöyle buyurmuştur:

“Evet insan hüsn-ü zanna memurdur. İnsan, herkesi kendisinden üstün bilmelidir. Kendisinde bulunan sû'-i ahlâkı, sû'-i zan saikasıyla başkalarına teşmil etmesin. Ve başkaların bazı harekâtını, hikmetini bilmediğinden, takbih etmesin.” [29](#)

Uhuvvetin en önemli bir vesilesi de kavli-i leyindir.

Kavl-i leyyin, sözü yumuşak söylemek, muhatabı rencide etmeden tatlı bir dil ile maksadını anlatmaktır. Kavl-i leyyin, uhuvvetin devamına vesile olan, dostlukları artıran en mühim bir haslettir. Kavl-i leyyin, insanın kemalatına vesile olan ulvî bir meziyettir. Binaenaleyh bir kişinin davasında muvaffak olması, onun kavli-i leyyin sahibi olmasına bağlıdır.

Kavl-i leyyinle, yani tatlı dille söylenen her söz, kalpleri teshir eder, insanları birbirine rapteder ve dostlukları artırır. Hatta en inatçı ve mütekebbir insanları bile insafa getirir ve onu hakkı kabule mecbur eder. İnsan bazen tatlı bir söz ile en aziz ve mukaddes olan hayatını dahi feda eder. Bazen de bir söz insanın kalbini fethedip onun irşadına vesile olur.

Kavl-i leyyin güzel bir meziyettir. Kavl-i leyyinle söylenen söz büyük bir kuvvete maliktir.

Kelâmın nezaketle ve yumuşaklıkla ifade edilmesi ilim ve hikmetin gereğidir. Yumuşak ve tatlı dilli olanı herkes sever ve takdir eder. İnsan kalbi, çok hassas ve nazenedir; çabuk tesir altında kalır. Dolayısıyla söylenen söz ilim ve hikmete uygun ve kavl-i leyyin ile söylenmelidir ki, reddedilmesin ve söyleyenden de incinilmesin. Aksi halde, o kelâm doğru olsa bile, kabul edilmez ve reddedilir.

Konuşmalarında sert, kaba ve küçük düşürücü ifadelerle muhatabını rencide edenler, haklı davalarını anlatamadıkları gibi, muhataplarının da nefretlerini kazanırlar. Zira rıfk ve mülâyemet vifak ve ittifakı; sertlik ve katılık ise nifak ve şikâki netice verir.

Cenab-ı Hak, küfür ve inatla haddini tecavüz eden Firavun'u, hidayete gelmeyeceğini bildiği halde, hak dine davet için, gönderdiği Hazret-i Musa (as.) ve Hazret-i Harun (as.)'a *"Ona tatlı ve yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki, aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir."*[30](#) buyurması kavl-i leyyinin ne kadar önemli olduğunu en güzel bir misalidir.

Cenab-ı Hak, bütün insanlara rahmet ve rehber olarak gönderdiği Resûl-i Zîşan Efendimize (s.a.v) hitaben şöyle buyurmaktadır:

"Ey Habibim! İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer katı yürekli, kaba biri olsaydın insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet ve onlar için mağfiret dile..."[31](#)

Bu ayetten anlaşılıyor ki, lisanında kavl-i leyyin, kalbinde şefkat ve merhamet tecelli eden Peygamber Efendimiz (s.a.v) o şirk, cehalet ve zulüm arasındaki insanları etrafında bir pervane gibi döndürerek onlara, **"mahbub-u kulûb, muallim-i ukûl, mürebbi-i nüfus ve sultan-ı ervah oldu."**

Cenab-ı Hakkın inayetine mazhar, her cihetle mansur ve muzaffer olan bütün peygamberler, tebliğatlarını kavl-i leyyin ile yapmışlardır. İman ve Kur'an hizmetinde bulunanlar da bu hususta onları örnek almalı, çok titiz ve hassas davranmalıdır.

Uhuvvetin mühim esaslarından biri de mürüvvettir.

Mürüvvet; başkasına iyilik, ikram ve yardım inayet etmek, hamiyetli olmak, insanlığın icabı olan meziyetleri taşımak, cesur ve mert olmak, insaf ve merhametle hareket etmek gibi manalara gelir.

Mürüvvet, dinen, aklen ve örfen de takdire şayan bütün güzelliklerin ve meziyetlerin kaynağı, bir çok kemalatın da vesilesidir. Eğer mürüvvet tecessüm etmiş olsa idi, nurani bir melek şekline girer, akılları hayrette bırakırdı.

Evet, mürüvvet; çok cemiyetli ve zengin manaları ihtiva eden mümtaz ve ali bir haslettir ki, hiçbir güzel ahlâk onun dairesi haricinde kalamaz. Mürüvvet bütün güzelliklerin esasıdır. Mürüvvet dinin semeresi, imanın ve inancın gereğidir. Din ile mürüvvet arasında sıkı bir münasebet ve kuvvetli bir rabita vardır. Din ile mürüvvet arasındaki münasebet, ruh ile ceset, ağaç ile meyve arasındaki münasebet gibidir. Din ve iman vicdanın mürebbisidir. Bütün ahlak-ı hasene din sayesinde olur. Necip hissiyatlar dinden feyiz alır. Din ve iman feyz-i Hüda ve nur-i Hüdadır. Dinin lahuti ziyaları hangi kalbte tecelli ederse, o kalp marifetullahın cilvegahı olur. O feyz-i Rabbaniden mahrum olan bir insanda mürüvvet olmayacağı bedihidir. Günümüzde de bunu daha bariz olarak müşahede etmekteyiz. Bundan dolayıdır ki, 'Dini olmayanın mürüvveti de olmaz' sözü darb-ı mesel olmuştur.

Mürüvvet sahibi bir insan, ebna-yı cinsine karşı hizmet etmeyi ve faydalı olmayı kendine bir vazife bilir. Bir kimseye yapılan iyilikten alınan zevk hiçbir şey ile mukayese edilmez.

Mürüvvet, başta Peygamber Efendimiz (s.a.v) olmak üzere diğer bütün peygamberlerin, mürşit ve müceddidlerin ve kâmil mü'minlerin en ali meziyetlerindendir.

Ruhu şefkat ve merhametle dolu ve mürüvvetin zirvesinde bulunan Peygamber Efendimiz (s.a.v) kendisine defalarca suikast hazırlayanları ve Müslümanlara her türlü kötülüğü, eza ve cefayı yapmaktan geri kalmayan Kureyşlileri affetmiştir.

Mekke'nin fethi esnasında suçlu ve mahcup bir vaziyette Kabe'nin etrafında toplanan Kureyşliler: *"Muhammed bizi ya öldürür ya da bize işkence eder. Keşke bize işkence etmeden öldürse."* diye kendi aralarında konuşurlarken, Kabe-i şerife gelen Allah Resûlu onlara: **"Ey ebna-yı Kureyş, bugün benden nasıl bir muamele bekliyorsunuz?"** diye sordular. Kureyşliler bütün tedirginliklerine rağmen: *"Sen asil bir kardeşsin ve asil bir kardeşin oğlusun, senden af bekliyoruz."* dediler. Peygamber Efendimiz, (s.a.v) Yusuf'un (a.s) kardeşlerine hitaben söylediği

"Bugün sizi kınayacak, serzenişte bulunacak değilim!"[32](#)

---

ayet-i kerimesini okudu ve umumi bir af ilan etti.

H. Yusuf da kardeşlerinin kendisini öldürmek için kuyuya atmalarına mukabil, Mısır'a sultan olunca onları affetmesi, bu büyük suçlarından dolayı onları kınamaması mürüvvetinin kemalini göstermektedir.

Akıl almaz zulüm ve işkencelere maruz kaldığı halde, daima müsbet hareket metodunu uygulayıp, bedduayı bile menfi hareket sayan, hatta kendisine hapisanelerde yer hazırlayıp, zulmedenlere bile hakkını helal eden ve talebelerine de sabrı ve müspet hareketi tavsiye eden Bediüzzaman Hazretleri de hayatı boyunca mürüvvetin harika örneklerini sergilemiştir. Demek ki, mürüvvetin, şefkat ve merhametin zirvesinde olanlar, kendisine eza ve cefa etmiş olanları bile affeder, onların kötülüklerine iyilikle mukabele ederler.

Dipnotlar:

- [1](#) *Müsned, 2/4, 5, 335.*
- [2](#) *Mesnevi-i Nuriye.*
- [3](#) *Hucurat Suresi, 49/10.*
- [4](#) *İbrahim Suresi, 14/ 41.*
- [5](#) *Lem'alar.*
- [7](#) *Müslim, Birr, 32-34; Tirmizî, Birr, 18, 1908. H.*
- [9](#) *Mektubat, s. 264.*
- [10](#) *Hucurat Suresi, 49/13.*
- [11](#) *Mektubat, s. 33-34.*
- [12](#) *Mektubat, s. 265.*
- [13](#) *Mektubat, s. 263.*
- [14](#) *Şualar.*
- [15](#) *Şualar.*
- [16](#) *Hucurât Suresi, 49/20.*
- [17](#) *Yunus Suresi, 10/62.*
- [18](#) *Lem'alar.*
- [19](#) *Mesnevi-i Nuriye, s. 70.*
- [20](#) *Lem'alar, s. 151.*
- [21](#) *Mektubat.*
- [22](#) *Hucurat Suresi, 49/12.*
- [23](#) *Taberani.*
- [24](#) *İbn Ebi'd Dünya.*
- [25](#) *Ebu Davud İbn Ebi'd Dünya.*
- [26](#) *Âl-i İmran Sûresi, 3/134.*
- [27](#) *Hucurat, 49/12.*
- [28](#) *Sünühat Tuluat İşarat, s. 77.*
- [29](#) *Mesnevi-i Nuriye, s. 66-67.*
- [30](#) *Tâhâ Suresi, 20/44.*
- [31](#) *Âl-i İmran Suresi, 3/159.*
- [32](#) *Yusuf Suresi, 12/92.*